

ADEL GERAS

TROJA

Prevela
Aleksandra Čabraja

 Laguna

Naslov originala

Adèle Geras
TROY

Copyright © Adèle Geras, 2000

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Ova knjiga posvećena je uspomeni na
REGINU GLIK
s ljubavlju i zahvalnošću*

ZAHVALNICE

Želela bih da zahvalim Ani Džekson za svu pomoć koju
mi je pružila.

Pozajmljivala mi je video snimke, trake i, što je
najvažnije, prevod Homerove *Ilijade* Ričmonda
Latimora, s izvanrednim komentarima
Malkoma M. Vilkoka.

Takođe zahvaljujem i Metjuu Klarku, koji je tokom
pripremanja ispita odvojio dragoceno vreme da
mi pruži iscrpna objašnjenja u vezi s imenima,
vremenskim tokom i godišnjim dobima.

I, kao i uvek, zahvalna sam Normi, Sofiji i Dženi.

KRVAVA ODAJA

„Uskoro će početi da pristižu“, reče Haritomena. „Budi sigurna u to. Danas će se voditi velika bitka, i moramo biti spremne da zbrinemo nesrećne ranjenike. Prebaci taj ležaj tamo, Ksanta, u hladovinu.“

Ksanta učini kako joj je rečeno. Molim vas, bogovi s Olimpa, koji vidite sve što mi smrtnici činimo, pomisli ona, pomozite mi. Neka Boros danas ne dođe. Molim vas, neka drugi donose ranjenike. Ona zadrhta. Otkad joj je prvi put prišao, njegove reči (*Šta tako mala devojčica radi ovde sama? Već sam te viđao, zar ne? Ti si jedna od onih koje neguju ranjenike? Zar me ne prepoznaješ? Ja donosim ranjenike s ratišta. Čudi me da te roditelji puštaju napolje tako kasno, kada sunce već zalazi. Zar ne znaš da ovde ima gadnih ljudi? O, da, vrlo gadnih. Ne bi volela da naletiš na nekog od njih, lepotice moja. Ali ne brini... Ja ću ih oterati, ako ti samo priđu... Meni niko neće smeti da se suprotstavi. Znaju oni mene. Samo jedan udarac ove pesnice...*) odzvanjale su joj u glavi, a pred očima joj se javi slika njegovog lica, tankih usta bez usana, mutnih i suviše primaknutih očiju i ogromne glave. Iz sve snage se trudila da ne misli na njega, i najčešće je uspevala. Rekla je Andromahi da ne želi više da ide na tržnicu, a ako je Andromaha i smatrala da je to glupo, nije ništa rekla. Možda ga, pomisli Ksanta, više nikad neću videti. Možda danas neće on donositi ranjenike. Možda će doći neko koga ne poznaje. Pripremila je ležajeve, vodu i zdele ulja za čišćenje teških rana,

a kad je sve bilo spremno, izašla je iz Krvave odaje i sela na zid napolju, udišući topli vazduh. Osluškiivala je, ali s Polja nisu dopirali zvuci bitke. Još nije započela, ali znala je da će uskoro početi.

Ksanta je mrzela rat. Svakog se dana ogromna drvena kapija, koju su zvali Skejska kapija, okrenuta ka Polju i prostranoj pučini iza njega, širom otvarala, a kroz nju su prolazile dvokolicе pune naoružanih vojnika. Predvodio ih je princ Hektor. Iza dvokolica su išli pešadini. Grčka kola i pešadini kretali su iz šatora postavljenih na obali, a onda bi dve vojske počele da se tuku i mnogi su ginuli. To je grozno i moram, pomisli Ksanta, prestati da mislim na to. Moram da mislim na nešto drugo. Tada je ugledala orla. Odmah ga je prepoznala, po slikama na zidovima i grnčariji, ali ju je njegova veličanstvena lepota ipak iznenadila. Bio je mnogo veći od svih ptica koje je do tada videla, a bronzano perje prelivalo mu se na suncu.

„Gledaš pravo u mene, orle“, reče Ksanta tiho, da glasom ne preplaši pticu. „Zaista si predivan, a oči su ti poput tečnog zlata.“

Orao nagnu glavu i raširi krila, kao da želi da ih pokaže Ksanti. Ona upita: „Dolaziš li s planina? Kako je divno leteti iznad grada tim bronzanim krilima! Žao mi je što ne mogu da se vinem u vazduh. Volela bih da mogu da letim s tobom!“

Orao je uporno gledao u Ksantu. Bio joj je tako blizu da je mogla pružiti ruku i dodirnuti ga, ali ju je nekakav strah sprečio u tome. Njegov izvijeni kljun izgledao je opasno.

„Ksanta!“, pozva je Haritomena.

„Zbogom!“, reče Ksanta. Kada je to izgovorila, ptica uzlete i zaustavi se tačno iznad nje, tako blizu da je osećala strujanje vazduha od lepeta njenih krila. Nekoliko trenutaka visila je u vazduhu, a zatim odletela, vinuvši se visoko iznad grada. Ksanta ju je posmatrala dok se nije pretvorila u tačkicu u daljini, a zatim se vratila u Krvavu odaju.

IZNAD GRADA

Dok je orao kružio iznad Troje, svi koji bi podigli pogled zadiviljeno su zastajali, ali niko nije prepoznao oca svih bogova, Zeusa. Navikao sam na to, pomisli on. Mnogo puta se pred ljudima pokazivao prurušen. Istina, često je to činio da bi se približio nekoj smrtnoj ženi koja mu se dopala. Devojka koju je maločas video bila je ljupka, ali premlada za njegov ukus. Zbog Evrope se pretvorio u belog bika, a zbog Lede (da, majke same Jelene Trojanske, iako su ljudi često zaboravljali da je i ona njegova kći) postao je labud; moćan i beo, s opasnim crnim kljunom i žutim očima. A sad je bio orao koji leti iznad Troje i posmatra rat, koji traje već godinama. Predugo, pomisli Zevs. Vreme je da se završi. Ugledavši Grke ulogorene na obali, kraj svojih brodova, jedva je mogao da veruje da su skoro deset godina proveli daleko od svojih ognjišta. Naravno, sudbina grada bila je već odavno zapisana. Zevs je to znao, ali ipak, postao je nestrpljiv zbog toga što se rat toliko odužio. A kad bi ga obuzelo nestrpljenje, silazio je s Olimpa. To bi ga bar nakratko umirilo.

Grad je bio predivan: izgrađen na brdu, okružen debelim zidinama po kojima se slobodno moglo šetati, i Trojanci su se iz dana u dan okupljali da odatle posmatraju bitke. Peli su se širokim kamenim stepeništem blizu Skejske kapije, okrenute ka moru, u koje je svake večeri zaranjao Feb Apolon sa

svojom vatrenom sunčevom kočijom, nestajući u plamenom blesku. Ulice Troje bile su sjajno izgrađene, i vodile su do prelepe tvrđave. U njoj su se nalazili hramovi, i Prijamova palata. Po ljudskim merilima, to beše veličanstvena građevina. Imala je veliku dvoranu, kupalište, ogromnu kuhinju, više spavaćih soba no što je prstiju na obe ruke, ostave, štale, dvorišta, ozidane bašte, sve veoma lepo uređene. Nadlećući je, Zevs je često pomišljao da ni njemu samom ne bi smetalo da živi u takvoj palati. A čak i u poređenju sa mnom, reče sebi, Prijam ima zaista mnogo dece. Govorilo se da ima pedeset sinova, premda u takvim stvarima čovek nikad ne može biti potpuno siguran. Što se tiče Oca bogova, on je davno prestao da veruje u sve što su mu žene govorile. U svakom slučaju, Hektor i Paris su *zaista* bili prinčevi i živeli su u sopstvenim, manjim zgradama kraj očeve palate. On pomisli kako je gradska kapija jaka. Izdržala je dugogodišnju opsadu, i još je netaknuta. Reke Skamandar i Simoent navodnjavaju zemlju i polja oko grada koja su rađala žito i hranila grad sve donedavno, kada su Grci stegli obruč. U prvim godinama rata niko nije gladovao, ali sada je u Troji zavladala glad.

Orao je polako nadletao Polje, nošen jakim vetrovima koji su nad njm neprestano duvali. Uskoro će početi bitka. Mora pronaći mesto s kojeg će sve dobro videti. Moja žena Hera i moja kći Atina Palada stalno su ovde, pomisli on. Mešaju se u sukobe kad god im padne na pamet, i čuvaju svoje štice-nike od svih opasnosti. Prerušene lutaju gradom, i pokazuju se smrtnicima kad god to požele. Hera sve vreme provodi s Agamemnonom i Odisejem i njihovom družinom, umesto da se brine o meni, kao dobra supruga. Afrodita takoreći živi s Parisom i Jelenom. Neki kažu da se rat vodi zbog nje, ali nije sve baš tako jednostavno. Ratovi se nikad ne vode iz samo jednog razloga. Vode se i zbog novca, i zbog trgovine. Znam to iz iskustva. A Arej, bog rata, nikad ne sedi skrštenih ruku. Uvek ima mnogo posla. Čim se jedan rat završi, počinje drugi.

Neće biti lako ni Sudajama, koje moraju da prekinu živote svih ljudi čija sudbina tako nalaže, ali one ipak na kraju pobeđuju. One uvek pobeđuju. Rat će jednostavno trajati sve dok ne dođe vreme da se završi.

Orao se smesti na jednu stenu na ivici Polja i, sklopivši krila, ugleda dve vojske kako kreću u susret jedna drugoj. Svuda okolo zaori se buka slična grmljavini, a oblaci prašine poleteše u vazduh.

NA POLJU

Alastor je stajao na Polju pitajući se da li je njegova majka možda ipak bila u pravu. Nije ovo ovako zamišljao. Znao je da će biti buke. Znao je da će biti vrelina i prašine i da će ga metalni oklop žuljati i guliti mu kožu i pritiskati ga svojom težinom, ali nikad, ni u najluđim snovima, nije zamišljao ovaj užas. Od straha mu se gotovo smučilo, zbog čega se postideo, tako da su mu povremeno na oči navirale suze, i da je bio siguran da ga niko neće videti, okrenuo bi se i pobegao nazad, ka kapiji, nazad u grad, na sigurno, u hladovinu, gde neće morati da drži mač svog pokojnog oca, pretežak za njega. Trebalo bi još uvek da se igra svojim drvenim mačem, tobože ratujući sa svojim drugovima.

Zašto moraš da ideš?, jadikovala je njegova majka. Zar nije dovoljno što su ti otac i brat poginuli? Zar nisam već dovoljno izgubila?

Alastor nikad nije ni pomišljao da bi mogao poginuti. Zamišljao je sebe kako zariva mač u nekog Grka, ali pokazalo se da je to mnogo teže nego što je mislio. Čim se našao na Polju među ostalim ratnicima, zaboravio je sve priče o tome kako će im seći ruke i noge. Bio bi sigurniji u kolima, ali princ Hektor ga je lično postavio na začelje. Kako je on izgledao spokojno! Zar je moguće da se ljudi naviknu na sve ovo?

Alastor uzdahnu, prikupljajući hrabrost da ponovo jurne u bitku, kad ugleda prizor od kojeg se skamenio. Tačno ispred njega, ogroman i visok, stajao je ratnik kojeg nikad ranije ne

beše video, iako je odmalena posmatrao bitke sa zidina. Bio je veoma krupan, od glave do pete u crnom oklopu. Vatrenocrvena perjanica na njegovoj kacigi vijorila se na vrelom vetru, koji je duvao s planina. Uprkos vrelini, nosio je crni ogrtač do članaka, koji je lepršao iza njega poput olujnog oblaka.

„Ne plaši se“, reče mu glas sličan struganju mača po kamenu. „Danas nećeš poginuti.“

„Otkud ti to znaš? Ko si?“, viknu Alastor nadvikujući se s besnim urlicima, bolnim i očajničkim kricima.

„Ja sam Arej, bog rata“, reče ratnik, i Alastor zakorači ka njemu, želeći da mu kaže, da ga pita... Ali on beše nestao. Ispario. Gde bi mogao biti? Alastor se osvrnu da vidi gde je, i tada odjednom ugleda jednog grčkog vojnika kako juri ka njemu. Držao je nešto u visoko podignutoj ruci. Ne vidim šta je to, pomisli Alastor. Koplje? Mač? I ne vidim mu lice... Gde je? Skriveno je srebrnom kacigom koja blešti, a telo mu je sve u plamenu... To je sigurno sunce, i znam da moram da se pokrenem. Moram da pokrenem ruku. Odmah.

Alastor oseti da je vreme stalo, i buka prestade. Posmatrao je sopstvenu ruku kako, zajedno s mačem, putuje ka Grku, ka njegovom telu. Tada kao da se odjednom skamenio, i ugledao srebrni nož kako leti kroz vazduh, dotiče njegovo telo i zariva mu se u meso. Bez bola. Ne boli, pomisli on, i izvuče nož koji beše vlažan od neke crvene tečnosti. Je li to moja krv?, pitao se Alastor. Sigurno jeste. Tada njegova ruka, držeći i dalje očev preteški mač, polete... To nisam ja učinio. Ja nisam bio u stanju da to učinim. Ali mač se zario u Grkovo telo i on pade, a pesak oko njega pocrvene od krvi. Čija je to krv? Moja ili njegova? Alastor vide kako se nebo zavrtilo oko njega, a potom i on pade na zemlju. Sklopio je oči. Nisam mrtav, pomisli on. Čujem ih. Čujem kako neko priča.

„Još jedan nesrećnik za Krvavu odaju“, reče neki glas, i Alastor oseti kako ga podižu i nose. Nisam mrtav, beše mu poslednja misao. Sve me boli, dakle, ne mogu biti mrtav. Potom utonu u tamu.

KRVAVA ODAJA

„Evo ih, Ksanta“, reče Haritomena. „Pusti ih da prođu.“

Dvojica muškaraca stajahu na vratima Krvave odaje, a jedan od njih beše Boros. I on i njegov drug su bili mokri od znoja i oblepljeni prašinom. Nosili su nekoga, držeći ga za ruke i noge, a Borosov drug namignu Ksanti.

„Evo jednog finog, sočnog momka za tebe, lepotice moja“, reče on, cereći se. „Ništa važno mu nije odsečeno ni oštećeno, ako shvataš šta hoću da kažem.“ Ksanta ga pogleda ne trepćući, a on nastavi da objašnjava: „Bračni pribor mu je sasvim neoštećen.“

„Spustite ga ovde“, reče ona hladno, okrećući se dok su joj prilazili. Nisam ja tvoja lepotica, tupane jedan, pomisli ona. Ni tvoja, ni bilo čija.

„Trebalo bi da se sažališ na nas, Ksanta“, reče Boros. „Neki od ovih mučenika koje donosimo toliko su izbodeni kopljima da liče na bodljikave prasiće.“

„Hvala vam“, reče Ksanta, jer, što god mislila o ovim ljudima, Haritomena ju je naučila da se ponaša pristojno. „Spustite ga ovde, molim vas.“

Spustili su ranjenika prilično nemarno, i Ksanta žmirnu. Boros se okrenu njoj, brišući prašnjave i okrvavljene ruke o kratku tuniku. Nagnuo se tako blizu da je osetila njegov dah.

„Da ti kažem nešto, lepotice.“ Ksanta ćuteći obori pogled, a Boros nastavi. „Raspitao sam se o tebi. Jesi li primetila da sam

te pozvao imenom? Otkrio sam da služiš gospu Andromahu i da nemaš ni roditelje, ni braće ni sestara.“

Ksanta klimnu glavom. Zašto je to važno?, htede da upita, ali Boros bi tada možda pomislio da se ona zanima za njega.

„A isto tako“, reče Boros, „raspitivao sam se da li te je neko prosio. Niko čak i ne razmišlja o tome.“

„Ne želim da se udam“, reče Ksanta užasnuto.

„Takav mali slatkiš? Glupost! Treba ti muškarac, još kako, da se brine o tebi. Ko zna šta bi ti se inače sve moglo dogoditi? To sam ti već rekao, zar ne? Ima mnogo gadnih ljudi. U svakom slučaju“, nastavi on, „otići ću kod gospe Andromahe i reći joj da želim da se oženim tobom.“

„Ali ja ne želim da se udam za tebe“, reče Ksanta ne mogavši da se obuzda.

„Videćemo“, odgovori Boros. „Mnoge devojke kažu ne, a misle da. Imam iskustva i znam šta pričam, veruj mi. A šta meni fali?“

Ksanta upravo htede da mu odgovori, kad ga drug pozva s vrata: „Kreći, Borose. Ako budemo oklevali, leševi će istrunuti na suncu.“

Dvojica muškaraca napustiše prostoriju a Ksanta se, drhteći, okrenu ranjeniku koji je ležao pred njom, zahvalna što je Haritomena pomalo nagluva.

„Jadnici“, reče starica. „Nije im lako tamo, na Polju, među mrtvima i ranjenima, nosaju sakate i leševe... Samo Bogovi znaju kako to mogu da rade iz dana u dan, a da ne polude.“

Ksanta ju je jedva slušala. Nikad, pomisli ona. Nikad, nikad, nikad. Gospa Andromaha nikad ne bi bila tako okrutna... Reći ću joj. Reći ću joj šta osećam dok ga gledam, i da nikad ne bih mogla da se udam za takvog čoveka. Umrla bih. Otišla bih kod Majke Otrova. Svi znaju za njenu kućicu pod zidinama. Kažu da je čarobnica. Svi prelaze na drugu stranu ulice kad je vide, ali ipak odlaze kod nje kad im zatreba pomoć i kažu da nema toga što ne može izlečiti. Ali takođe spravlja napitke koji mogu

uzeti život tako brzo da čovek nema vremena ni da kaže zbogom. Otišla bih kod nje. Ne bih se plašila. Pre bih umrla nego da ga dodirnem. Nikad ne bih pustila ni da me takne. Niko me ne može prisiliti.

Ksanta kleknu kraj tela koje se grčilo na ležaju pred njom i kao i uvek kad ugleda bol ranjenika, zaboravi na sve ostalo. „Ššš“, promrmlja ona. „Budi miran, golube, ptičice.“ Morala je nešto da mu kaže. Jason, prijatelj koji se s njom i njenom sestrom još kao dečkić igrao u pesku, a sada konjušar u kraljevskoj štali, još davno joj je rekao nešto što je čuo od samog Hektora: možeš pripitomiti i divljeg konja šapućući i blago mu duvajući u nozdrve. Uvek, uvek su joj iste reči navirale same od sebe, kad god bi umivala preplanule i mišićave ruke i noge ratnika. Bol je i najvećeg junaka pretvarao u malo dete. Često je to viđala: neki su dozivali svoje žene ili same Bogove, ali najčešće majku koja ih je dojila. A Ksanta se i sama osećala kao majka, i želela da se svako ko dođe ovamo odmori i utone u okrepljujući san. Milovala ih je, tepala im i plakala, držeći u naručju muškarce u groznici koji su je izbezumljeno gledali, ne videći ništa. Odsecajući mu okrvavljeni komad tunike s ramena, primetila je da je ovaj vojnik mlad. Obrazi mu behu glatki poput njenih, a koža na rukama koje su mlitavo visile na podu bila je zlačana i baršunasta, i podsetila je Ksantu na jedru vočku. Klečeći, zagledala se u njegovo lice. Tamna kosa bila mu je ulepljena krvlju, nos mu je bio prav a usne lepe, poput izvajanih usana statue u Ateninom hramu.

„Ššš, lepi, mali moj“, prošaputa ona natapajući krpu hladnom vodom i stavljajući je na mladićevo čelo. Oči mu se otvoriše i Ksanta se zagleda u njih, a zatim okrenu ka vratima gde joj se na trenutak učinilo da vidi...

„Haritomena, jesi li ga videla?“, upita ona.

„Koga?“, reče Haritomena. „Niko nije dolazio otkad su ona dvojica otišli.“

„Dečaka. Neki dečak je maločas ušao u sobu.“

„Svi dečaci su sada sa svojim dadiljama. Skoro će večer. Možda ti se učinilo.“

Ksanta ne reče ništa. Pogledala je u dečaka koji je stajao u senci u uglu. Nosio je tobolac pun strela, i smešio joj se. Odmah ga je prepoznala. Bio je to Eros, sin Haosa, glasnik Ljubavi, koji se krio u Afroditinim skutima.

„Ne govori ništa, Ksanta!“, prošaputa dečak. „Starica ti neće verovati. Ona me ne vidi. Tako ja hoću.“ Zakikotao se, kao običan dečkić.

„Čuće kako razgovaram s tobom“, odgovori Ksanta.

„Zapušio sam joj i uši i oči“, reče Eros. „Uskoro ćeš i ti misliti da si me samo sanjala. Glava će ti biti puna ljubavnih maštanja.“

„Bogovi su moćni“, reče Ksanta. „Čine s nama što god požele.“

„Budi mirna“, reče dečak. „Gledaj.“

On uze strelu iz svog tobolca, i odape je lukom koji je Ksanti izgledao kao da je sačinjen od plave svetlosti. Poletela je ka njoj poput srebrne niti, i odjednom nestala. Ona spusti pogled, očekujući da vidi kako joj se zabola u grudi, ali od strele ne beše ni traga ni glasa. Ipak, osećala je da je ranjena. Srce joj je snažno udaralo, nadimalo se i cepalo u grudima poput zrele smokve na suncu. Ona pogledom potraži Erosa, ali on beše nestao. Je li to to? Da li na to ljudi misle kad govore o ljubavi?

Spuštajući pogled, vide da su mladićeve oči otvorene. Bile su zelenkastoplave, poput vode, i ona odjednom oseti da tone. Zaustila je da nešto kaže, ali tada shvati da je ostala bez daha i da su joj usne sasvim suve.

„Gde sam?“ Mladić je govorio tako tiho da je Ksanta morala da se sagne da bi ga čula.

„Ovo je odaja u palati kralja Prijama u kojoj negujemo ranjenike.“ Nije mu rekla da je zovu Krvavom odajom jer se iz nje poput magle širi vonj krvi; smrad čelika i soli i nečega slatkastog, nalik voću koje truli na suncu. Nije mu rekla ni to

da se ovde leševi pripremaju za obredno spaljivanje i putovanje u podzemni svet.

„Zovem se Alastor“, procedi mladić kroz zube stisnute od bola. „Jesi li me videla? Jesi li me videla na bojištu? U borbi?“

„Trudim se da to ne gledam“, reče Ksanta. „Nekada sam odlazila na zidine iznad Skejske kapije i posmatrala bitke, ali to sam radila kad sam bila mala. Tada mi je to bilo zanimljivo. Vojnici su mi izgledali tako lepi sa svojim kacigama i štitovima, a koplja i mačevi blistali su na suncu. Izvikivali smo imena junaka baš kao da gledamo neko takmičenje.“

Alastor se ugrize za usnu da ne vrisne od bola kada mu Ksanta dotače ranu na ramenu. Nastavila je da priča: „Nešto pre nego što sam napunila trinaest godina došla sam ovamo, u ovu odaju, da pomažem u negovanju ranjenika, i posle toga više nisam mogla da gledam bitke. Videla sam šta se sve tim sjajnim, srebrnim kopljima može učiniti. Sad ih mrzim.“

„Reci mi ko si“, upita mladić ječeći od bola.

„Zovem se Ksanta“, reče ona. „Ne bi trebalo da pričaš. Rana nije duboka, ali je moram očistiti i staviti oblog od trava, a to će te strašno boleti.“

„Neće me boleti ako budeš pričala sa mnom. Žao mi je“, mrmljao je on, „što me nisi videla. Bio sam hrabar. Svi su tako rekli. Možda ću ih jednog dana pobediti. Pobiću...“, dahtao je dok mu je Ksanta sipala ulje na ranu, „...hiljadu Grka.“

„Ćuti“, šapnu Ksanta, odjednom se naljutivši. „Kako možeš da razmišljaš o ubijanju, kad si skoro ostao bez glave? Ne govori to. Ni reči više.“ Ona začuta kad napolju začu krike.

„Slušaj, Haritomena“, reče ona okrećući se starici. „Šta je to?“ Zadrhtala je. Ovaj zvuk je bio drugačiji od svih koje je do tada čula: prodoran, visok krik poput umiruće ptice, ili nekog stvorenja koje živo komadaju. Ksanta zapuši uši rukama, upravo kad jedna žena ulete u prostoriju i baci se Alastoru pred noge, ridajući i jecajući. Ksanta zausti da kaže nešto, bilo šta, ali nije

umela da nađe reči. Haritomena ustade sa stolice i stade kraj neznanke.

„Gospo“, reče ona, „tvoje mi suze govore da je to tvoj sin.“

„Moje jedino dete“, reče žena. „Moj jedini sin sad ovde umire.“

„Ne“, reče Haritomena. „Uteši se, gospo. Daleko je on od smrti, iako je rana duboka i neko vreme neće moći da ide na bojište.“

Na to se žena uspravi i pogleda oko sebe. Obrisala je suze maramom koja joj je pokrivala glavu, i Ksanta primeti da joj je suknja ukrašena zlatnim alkama, a ruke mnoštvom skupocenih narukvica. Kosa pod maramom bila je gusta i seda, ali su joj obrve bile tamne i sastavljene iznad dugačkog, pravog nosa. Mala rumena usta bila su čvrsto stisnuta i činilo se da bi se teško mogla razvući u osmeh. Ksanta pomisli da Alastor očigledno liči na oca.

„Hvala bogovima“, reče žena, „što su pošteđeli mog dragog dečaka“, šmrknu ona. „Ali zašto je ovde? Zašto leži tu, kad mogu ja da ga negujem? Zašto ga nisu doneli kući, majci?“

„Uskoro će biti predat tvojoj nezi, gospo“, reče Haritomena. „A u međuvremenu je ovde, jer je neko – ko zna, možda sam princ Hektor – naredio da ga donesu. Imamo sve potrebne trave, a Ksantine ruke su nežne poput krila golubice, i neguje ranjenike bolje od svakog vidara.“

„Zaista“, reče žena okrećući se ka Ksanti, koja je još uvek držala Alastora za ruku. „Bila bih vam zahvalna ako ne dirate moga sina, osim ako to zahteva njegovo lečenje. Ne vidim, na primer, zašto ga sad držiš za ruku.“

Ksanta pusti da Alastorova ruka padne na ležaj. Gledala je u pločice na podu da ne bi morala da uzvрати bledi, hladni pogled njegove majke. Zašto sam, pomisli ona, tako slaba? Trebalo bi da joj odgovorim. Trebalo bi da kažem nešto. Držanje za ruku teši ranjenika. Ja pomažem tvom sinu, i da ga stvarno voliš, želela bi da ga neko teši, da ga neguje. I ja sam ljudsko biće.

Nisam nikogović i ništarija da me tako vređaš, ni ti, ni ma ko drugi. Ksanta uzdahnu. Žena se nagla nad Alastora, čak i ne primećujući da ga njena odeća guši. Sad ne mogu ništa da učinim, pomisli Ksanta, i nije istina da nisam nikogović i ništarija. Gotovo da jesam. Muškarci su manje vredni od Bogova a žene od muškaraca, a siromašne žene manje vredne od bogatih, devojke najmanje od svih, a sirote devojke čak i manje od toga. Bolje bi bilo biti goveče. Mnogo bolje. Goveče se može ubiti zbog mesa, koža mu se može osušiti i uštaviti, a od nje napraviti odeća, koja štiti od zime. Od njegovih kostiju mogu se napraviti kašike i kopče za odeću, i đubrivo. A kakva je korist od mene? Kad bih ovog časa nestala, kome bih nedostajala? Mojoj sestri. I Jasonu. Polikseni, mojoj prijateljici. Nikom drugom ne zadugo, čak ni odvratnom Borosu. Zaboravio bi me za nekoliko dana. Andromaha bi našla drugu devojku da joj čuva dete, a beba bi je zavolela baš kao i mene. Nikom nisam potrebna.

„Ti, devojko“, reče Alastorova majka. „Slušaj me.“

Ksanta obori glavu. „Da, gospo“, reče ona.

„Pazi na njega i noću i danju, čuješ li me? Sve dok sasvim ne ozdravi.“

Zaključila je, pomisli Ksanta, da sam ipak korisna. Bar zasad.

„Ali biću ti zahvalna“, nastavi Alastorova majka, „ako ne razgovaraš prečesto s njim. Ne želim da se opterećuje govorkanjem posluge. To što mu ti pričaš neće ga zanimati, veruj mi. A ja ću ga posećivati svake večeri i svakog jutra. Donosiću mu hranu. Očekuj me.“

Ona ustade i izađe iz odaje ne osvrćući se, ne uputivši nijednu reč zahvalnosti ni Ksanti, ni Haritomeni.

„Neke krave“, reče Haritomena, „imaju lepše manire od gospode – jesi li možda to primetila?“

„Pst“, reče Ksanta, „šta ako te Alastor čuje? Spava, ali bi se svakog časa mogao probuditi.“

Ona opet sede kraj mladića, i pogleda mu ruku. Otišla je, pomisli Ksanta. Neće ništa znati, a ja želim da ga diram. Upla-

šeno se osvrćući, kao da se Alastorova majka krije negde u senci, ona ga uze za ruku.

„Je li otišla?“, upita Alastor ječeći od bola. „Moja majka?“

„Da“, reče Ksanta.

„Onda mogu da otvorim oči. Žmurio sam dok je bila ovde. Nisam želeo da razgovaram s njom. Ona bi me... zapitkivala. Ne želim da odgovaram na pitanja. Krio sam se od nje.“

„Ona ti je majka. Voli te. Kako možeš da se kriješ od nje?“

„Njena ljubav je poput sunca. Ako te predugo obasjava, može da te opeče.“

„Želela bih da i ja imam majku koja me tako voli“, reče Ksanta.

„Gde je tvoja majka?“, upita Alastor. „Pričaj mi o svom ocu i majci. Reci mi gde živiš. Glas ti je poput hladne vode, poput meda. Pričaj sa mnom.“

Ksanta pocrvene od radosti zbog njegovih reči, i poče priču: „Sestra i ja rođene smo na planini, ali niko ne zna ko su nam bili roditelji. Otac nam je možda bio pastir, a majka... Mislim da je možda bila šumska ili vodena nimfa, jer mi je sestra vrlo čudna. Stalno viđa bogove kako hodaju među nama, smrtnicima. Zove se Marpesa. Mlađa je od mene, ali mudrija. Njene ruke... Sve ume da radi: oblikuje i boji glinu, i tka takve tapiserije da bi se mogao zakleti da će likovi iskočiti sa slike i stati pred tebe. Haritomena kaže da imam lekovite ruke, ali ruke moje sestre su čudotvorne.“

Ksanta pogleda u Alastora i vide da spava, mrmljajući kao u bunilu. „Nije važno“, reče ona skidajući mu vlažni oblog sa čela. „Pričaću ti kasnije.“

Molila se da nikog drugog ne donesu danas, i da se Haritomena nečim zabavi. Želela bih, pomisli ona, da sedim ovde i posmatram ga zauvek. Ona ga uze za ruku i čvrsto je stegnu.

„Gori“, rekla je Haritomeni. „Opet je sklopio oči, ali čini mi se da bunca u snu.“